

העלייה ההמונית – מערך שיעור (כיתות ה'-ח'):

מטרות:

- א. הקניית ידע והיכרות עם תהליכים היסטוריים שחלו במדינה בראשית דרכה בדגש על העלייה ההמונית של שנות החמישים של המאה העשרים.
- ב. עירור התלמידים להבנת תהליכים אזרחיים רחבים ומתן פלטפורמה לסקירת הנושא ולהעלאת שאלות עומק על חברה, שלטון ומנהיגות.

העלייה הגדולה לארץ ישראל – מידע

ביום שישי ה' אייר תש"ח, ה-14 במאי 1948, הכריז דוד בן גוריון, ראש הנהגת מפא"י והיישוב העברי, על הקמת מדינת ישראל.

דוד בן גוריון הכריז כי: מדינת ישראל, מדינת היהודים, תפתח את שעריה לכל יהודי ותקבל אותו בזרועות פתוחות.

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה וקליטה יהודית" (מגילת העצמאות)

"העלייה ההמונית" הוא שמה של העלייה שהתחילה מיד לאחר קום מדינת ישראל. הקמת המדינה הביאה להתערורות בקרב העם היהודי בתפוצות. המוני יהודים נהרו לארץ, נחשולי העולים החלו מציפים את המדינה החדשה. היישוב היהודי מנה ערב הקמת המדינה כ-600,000 יהודים, קלט אלפי עולים אשר הגיעו ארצה מכל הגליות.

בין השנים 1948-1958 גדלה האוכלוסייה של המדינה מ-650,000 ל-1,300,000 תושבים. המדינה הצעירה הייתה צריכה לדאוג לאספקה מיידית של מגורים, מזון ותעסוקה לעולים החדשים.

כאן נעשה הפסקה ונדמה לתלמידים:

דמינו שבית הספר שלנו (באותו שטח, משאבים, מספר מורים וכיוצא בזה) צריך להתרחב לפתע ולקלוט עוד אלפיים/אלף תלמידים שבתי הספר שלהם נסגרו.

איך עלינו להיערך? מה הקשיים שעלולים לעלות?

כדאי לפרוט על הלוח. התלמידים ודאי יגידו שאולי לא יהיה מספיק מקום/אוכל/מורים לכולם/ מריבות בין הילדים הוותיקים לחדשים.

נעשה את החיבור לעלייה הגדולה ולקשיים שעלו ממנה:

מחסור חמור בדיוור, פרנסה, מזון, בתי חולים, קרע עמוק בין העולים מהמדינות השונות.

מציג לתלמידים שתי גישות – את גישתו של בן גוריון בדבר עלייה פתוחה ואת גישתו של אשכול בעד עלייה סלקטיבית.

נגייס את התלמידים להתמודדות עם **הדילמה הראשונה**:

מחד, הייתה גישתו של דוד בן גוריון בדבר עלייה פתוחה, הווה אומר כי כל יהודי הרוצה בעלייה, ללא תלות בגילו, מצבו הבריאותי והשכלתו יוכל לעשות כן.

המטפלים בהבאת העולים וקליטתם עמדו מול שתי מטרות על: הצלת חיי יהודים בגולה, במיוחד על רקע אירועי השואה והקמת וחיזוק מדינת ישראל. בדרך כלל המטרות השלימה אחת את רעותה, כי הגעת העולים לישראל מילטה אותם מסכנות והצטרפותם לאוכלוסיית ישראל חיזקה את מדינת ישראל על ידי הגדלת הכוח הלוחם שעמד לרשותה ועל ידי הגדלת מספר הידיים העובדות במשק, אך היו גם עולים שלא תרמו לכוח הלוחם או למשק והיו לנטל על המדינה הצעירה, עולים זקנים, נכים, חולים כרוניים, חולי נפש ועוד. גם ילדים קטנים היוו נטל, אך הם נשאו פוטנציאל לתרומה עם התבגרותם.

כבר בשנת 1933, בקונגרס הציוני הי"ח, אמר דוד בן גוריון: "ארץ ישראל זקוקה לא למהגרים סתם, אלא לחלוצים, וההבדל ביניהם פשוט: המהגר בא לקחת מהארץ, החלוץ בא לתת לארץ, לפיכך אנו תובעים זכות בכורה לעלייה החלוצית." (מתוך ויקיפדיה).

כמובן שכאן יש לצקת מורכבות לסיטואציה ולספר כי:

- א. גל העלייה החריג בעקפו (יש לציין בפני התלמידים כי אף מדינה בהיסטוריה לא קלטה כל כך הרבה מהגרים ביחס לגודל האוכלוסייה הקולטת בפרק זמן כל כך קצר), הביא את המדינה לסכנה קיומית עקב אי יכולת לעמוד בנטל הכלכלי שבטיפול בכל העולים.
- ב. יש חוקרים שגורסים שאי יכולתה של המדינה לקלוט כראוי כ"כ הרבה עולים הביאה את החברה בישראל לפערים חריפים עד ימינו.
- ג. העולים החדשים נדרשו למגורים בתנאים קשים מאוד במשך שנים ארוכות (נדון בכך בהרחבה בהמשך).

מנגד, עמדה גישתו של לוי אשכול שסבר כי יש להגביל את העלייה, לפחות בשנים הראשונות של קום המדינה. הגישה נקראה "עלייה סלקטיבית" ומאחוריה הרעיון שכל בקשה לעלייה תדון בפני עצמה ובהם העולה ובין היתר תבחן גם יכולתו של העולה לסייע במאמצי הקמת המדינה.

נעודד דיון בכיתה, אפשר לנסות לדמות בית משפט או בשיטת ה"כיסא החם": שני תלמידים יושבים האחד מול השני – אחד מציג טענות בעד עלייה חופשית והשני בעד עלייה סלקטיבית. כשתלמיד רוצה להחליף את מי שיושב בכיסא הוא ניגש ומתיישב במקומו.

המשך:

נספר לתלמידים על אחת הדרכים להתמודד עם העלייה הגדולה – **הקמת המעברות**.

אנא לקרוא את ערך הוויקיפדיה בנושא מעברה, מצוין שם ידע נהדר וגם רבות על ההקשר של לוי אשכול כהוגה הרעיון (<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%94>).

עבודה בקבוצות:

נצפה יחד בקטע מתוך "סוף העולם שמאלה". הקטע עוסק בהגעה של העולים החדשים למעברה בירוחם.

לאחר מכן מחלקים לכל קבוצה דף עם מפת המעברות שקמו בארץ ודף עם תמונות (מצורף בנספחים).

אחרי מעבר על הדפים תתבקש כל קבוצה לרשום:

- אילו קשיים עמדו בפני העולים שיושבו במעברות? ננסה לדמיון לעצמנו יום ממוצע במעברה.
- איך הייתה נראית מפת ההתיישבות במדינה ללא אותם מתיישבים במעברות?
- האם לדעת התלמידים הם היו יכולים לעלות למדינה בה היה עליהם לגור במעברה?

סיכום ורעיונות להמשך:

המשך המהלך בנושא מעברות:

אם נמצאת בעיר/יישוב מגורכם מעברה אנו מאוד ממליצים לצאת עם התלמידים לסיור בעיר.

זו יכולה להיות הזדמנות נהדרת להפגיש את התלמידים עם עיר מגוריהם ולהביא אותם להסתכלות עומק בסביבה שלהם ובהיסטוריה הקרובה שצצה מכל פינה כאשר יודעים להפנות אליה קשב ומבט.

לחלופין, אפשר להביא להרצאה מישהו שחי במעברות עם עלייתו לארץ שיוכל לספר לתלמידים איך היו החיים במעברה ובאופן יותר רחב – יוכל לספר על מסע העלייה שלו/ה ארצה.

ניתן לסכם השיעור בדגשים על:

ההישג הגדול שבעלייה כל כך מסיבית וגדולה למדינה שאך זה קמה.

הקשיים והמשמעויות שהיו לפרויקט מדיני כל כך גדול עבור האדם הקטן.

אם אפשר – לנסות לקשר את מה שנלמד לאקטואליה בת זמננו, על הצורך שבהכרעה מנהיגותית, גם אם ההחלטה היא הדבר הקשה יותר לביצוע; על הדרכים בהן ניתן לגשר ולגייס את כל התושבים למשימות לאומיות וכו'.

נספחים:

התבוננו בתמונות

איך היו לדעתכם החיים במעברה? האם תושבים נראים לכן מאושרים/ לא מאושרים? מה אפשר ללמוד על חייהם מהתמונות?

